

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

I. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Σύμφωνα με τα λεξικά, περιγράφω σημαίνει **παριστάνω** με λόγο προφορικό ή γραπτό ή και με κινήσεις ένα πρόσωπο/πράγμα/γεγονός/ ενέργεια/κατάσταση πραγματική ή φανταστική. Τα αντικείμενα της περιγραφής είναι άπειρα.

Η περιγραφή, πέρα από το γενικό της στόχο, αποβλέπει κάθε φορά και ε έναν **ειδικότερο σκοπό**. Άλλοτε, όπως στην περίπτωση της λογοτεχνικής περιγραφής, ξεκινάει από την ανάγκη του συγγραφέα για έκφραση κι επικοινωνία. Άλλοτε βοηθάει τον επιστήμονα στη διατύπωση μιας άποψης με μεγαλύτερη σαφήνεια, π.χ. με την περιγραφή ενός επιστημονικού πειράματος ή με τη δημοσίευση ενός αρχαιολογικού ευρήματος. Πολύ συχνά επίσης η περιγραφή εξυπηρετεί κοινωνικές και προσωπικές ανάγκες της καθημερινής ζωής. Τέτοια περιγραφικά κείμενα μπορούμε να βρούμε σε: εφημερίδες (μικρές αγγελίες, ανακοινώσεις), ενημερωτικά φυλλάδια (οδηγίες), διαφημιστικά φυλλάδια, έντυπα με οδηγίες για κατασκευή ή χρήση συσκευής, καταλόγους μουσείων, επίσημα έγγραφα, συμβολαιογραφικές πράξεις.

Η γλωσσική ποικιλία που χρησιμοποιείται σε μια περιγραφή είναι ανάλογη με το σκοπό και το πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται η περιγραφή, δηλ. ποικίλει από το πιο απλό & καθημερινό ύφος έως το πιο επίσημο.

Για να περιγράψει κάποιος κάτι, πρέπει να επιλέξει ορισμένα βασικά γνωρίσματα/λεπτομέρειες. Οι λεπτομέρειες που επιλέγονται ιεραρχούνται και οργανώνονται: **άλλες μεγεθύνονται και προβάλλονται, ενώ άλλες υποτονίζονται, ορισμένες αποσιωπούνται τελείως**. Άρα κάθε περιγραφή αποτελεί μια επιλογή λεπτομερειών και συγχρόνως μια επιλογή της οργάνωσής τους. Οι επιλογές αυτές ευθυγραμμίζονται πάντα με το σκοπό που επιδιώκει η περιγραφή.

Η περιγραφή προχωράει **παραγωγικά**, δηλ. από μια γενική εικόνα του αντικειμένου & των ιδιοτήτων του στα επιμέρους στοιχεία/λεπτομέρειες που το απαρτίζουν. Και η παρουσίαση των στοιχείων προχωράει από το γενικότερο στο μερικότερο και μάλιστα από πάνω προς τα κάτω και από μέσα προς τα έξω. Από αυτή την οργάνωση προκύπτει η ανάγκη να συνοδεύονται τα μερικότερα στοιχεία από ολοένα περισσότερους προσδιορισμούς.

Γενικό σχήμα:

Αντικείμενο περιγραφής: Προσδιορισμός του αντικειμένου και σκοπός της περιγραφής του.

1) η θέση του στο χώρο - χρόνο

2) οι ιδιότητές του: σχήμα, διαστάσεις, χρώμα

3) τα συστατικά του στοιχεία/λεπτομέρειες και οι ιδιότητες και οι λεπτομέρειες

κάθε στοιχείου ξεχωριστά.

Η ακρίβεια & η σαφήνεια είναι βασικά χαρακτηριστικά της περιγραφής και δεν εξαρτώνται οπωσδήποτε από το πλήθος των λεπτομερειών που παρατίθενται. Οι λεπτομέρειες πάντως πρέπει να είναι επαρκείς για να εξυπηρετούν τον επιδιωκόμενο σκοπό.

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ – ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ

Χρησιμοποιούμε την ενεργητική σύνταξη, για να προβάλουμε το πρόσωπο/πράγμα που ενεργεί (δηλ. το υποκείμενο), ενώ επιλέγουμε την παθητική σύνταξη για να προβάλουμε το υποκείμενο του ρήματος & να εξάρουμε το παθητικό αίτιο, όταν αναφέρεται.

ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ

Η ακρίβεια και η σαφήνεια της περιγραφή εξυπηρετούνται και από την επιλογή των κατάλληλων κάθε φορά λέξεων/φράσεων που αποδίδουν με τη μεγαλύτερη πιστότητα τα γνωρίσματα του αντικειμένου.

Στην περιγραφή που γίνεται για έναν πρακτικό σκοπό, τα **επίθετα** χρησιμοποιούνται για να αποδώσουν τη θέση του αντικειμένου στο χώρο – χρόνο καθώς και τις άλλες του ιδιότητες, χωρίς να εκφράζουν συναισθήματα και κρίσεις του προσώπου που κάνει την περιγραφή. Σε κάποιες περιπτώσεις όμως, όταν ο σκοπός της περιγραφής το απαιτεί, τα επίθετα χρησιμοποιούνται είτε για να υπερτονίσουν κάποιες ιδιότητες του αντικειμένου είτε για να καλύψουν & να υποβαθμίσουν κάποιες άλλες, οπότε επιλέγονται έτσι, ώστε η περιγραφή να είναι σκόπιμα ασαφής.

Η επιλογή της γλώσσας (**κυριολεκτική ή μεταφορική**) σε μια περιγραφή καθορίζεται κάθε φορά από το είδος του κειμένου και από τον επιδιωκόμενο σκοπό.

ΤΟ ΣΧΟΛΙΟ ΚΑΙ Η ΟΠΤΙΚΗ ΓΩΝΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Συχνά η περιγραφή περιέχει ένα σχόλιο/γνώμη που εξυπηρετεί το σκοπό του κειμένου. Πολλές φορές το σχόλιο αυτό δεν είναι εμφανές στο αναγνώστη. Η επιλογή των λεπτομερειών καθορίζεται από το σκοπό & την οπτική γωνία του πομπού, ο οποίος θέλει να προσελκύσει το δέκτη.

Κάθε περιγραφή γίνεται από μια ορισμένη οπτική γωνία, δηλ. κάποιος επιλέγει τις κατάλληλες λεπτομέρειες και περιγράφει το αντικείμενο ανάλογα με τη συναισθηματική φόρτιση που έχει απέναντί του, τον τρόπο που σκέφτεται & το αποτέλεσμα που επιδιώκει. Από την άποψη αυτή κάθε περιγραφή περιέχει ένα έμμεσο σχόλιο.

II. ΘΕΜΑΤΑ/ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ

Όταν θέλουμε να περιγράψουμε έναν **άνθρωπο**, συνήθως αναφέρουμε τα τυπικά (αναλλοίωτα) χαρακτηριστικά του καθώς και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του που τον διαφοροποιούν από άλλα άτομα.

Η περιγραφή ενός ατόμου, όπως και οποιαδήποτε περιγραφή, γίνεται από μια ορισμένη οπτική γωνία και επομένως περιέχει και το ανάλογο σχόλιο.

Η περιγραφή μιας ορισμένης **διαδικασίας** (οδηγίες για κάποιο συγκεκριμένο σκοπό) μπορεί να αρχίζει με μια συνοπτική παρουσίαση της διαδικασίας ή να ορίζει το σκοπό και τη σημασία της.

III. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ ΜΕ ΑΝΑΛΟΓΙΑ

Συχνά βοηθά να περιγράψουμε ένα αντικείμενο σε σχέση με ένα άλλο, για να προβάλλουμε την εικόνα του σαφέστερα. Αυτή η τεχνική ονομάζεται αναλογία.

ΑΦΗΓΗΣΗ

ΟΡΙΣΜΟΣ

Αφήγηση είναι μια πράξη επικοινωνίας με την οποία παρουσιάζεται προφορικά ή γραπτά μια σειρά πραγματικών ή πλασματικών γεγονότων. Άρα κάθε αφήγηση ως πράξη επικοινωνίας προϋποθέτει τουλάχιστον δύο πρόσωπα: πομπό-αφηγητή και αποδέκτη της αφήγησης. Ο αφηγητής φροντίζει να δώσει στον αποδέκτη τις απαραίτητες πληροφορίες για τον **τόπο, χρόνο, τα πρόσωπα και τα πιθανά αίτια ενός συμβάντος**. Η έκταση της αφήγησης ποικίλλει, μπορεί να είναι πολύ εκτεταμένη ή να περιορίζεται σε μια μόνο φράση

Σε κάθε αφήγηση διακρίνουμε το **αφηγηματικό περιεχόμενο** (γεγονότα-πράξεις προσώπων που συνιστούν μια ιστορία) και την **αφηγηματική πράξη**, δηλ. τον τρόπο που παρουσιάζονται τα γεγονότα από τον αφηγητή. Έτσι μπορούμε να έχουμε δύο αφηγήσεις με κοινό αφηγηματικό περιεχόμενο, στις οποίες όμως τα γεγονότα παρουσιάζονται με διαφορετικό τρόπο, ανάλογα με τον επιδιωκόμενο σκοπό.

Στις αφηγήσεις που καλύπτουν καθημερινές ανάγκες και μάλιστα σ' αυτές που έχουν επίσημο χαρακτήρα (π.χ. υπηρεσιακή αναφορά), ο συντάκτης κάνει συνήθως μια σύντομη και όσο γίνεται πιο αντικειμενική παρουσίαση των γεγονότων σε χρονολογική σειρά, αποφεύγοντας να εκφράσει τα προσωπικά του αισθήματα.

Υπάρχουν διάφορα είδη αφήγησης που αποβλέπουν το καθένα σε ένα διαφορετικό σκοπό. Η **λογοτεχνική και η ιστορική αφήγηση** εξυπηρετούν η καθεμιά τους γενικότερους στόχους της λογοτεχνίας και της ιστορίας αντίστοιχα. Υπάρχουν όμως και ορισμένα είδη αφήγησης που καλύπτουν τις καθημερινές ανάγκες της ζωής, π.χ. **δημοσιογραφική είδηση, ημερολόγιο, (αυτό)βιογραφικό σημείωμα, υπηρεσιακή αναφορά, μαρτυρική κατάθεση κτλ.**

Τα αφηγηματικά είδη μπορούν να ενταχθούν σε δύο βασικές κατηγορίες: στις **αφηγήσεις πραγματικών γεγονότων** και στις **αφηγήσεις πλασματικών γεγονότων**.

Μια αφήγηση μπορεί να έχει στόχο να πληροφορήσει την κοινή γνώμη για κάτι, να μεταδώσει προσωπικές εμπειρίες, να προκαλέσει ορισμένες επιθυμητές αντιδράσεις/ενέργειες.

Ο ΑΦΗΓΗΤΗΣ

Στις αφηγήσεις πραγματικών γεγονότων συνήθως είναι φανερό ποιος αφηγείται. Στην περίπτωση της λογοτεχνίας όμως τα πράγματα είναι πιο σύνθετα. Ο αφηγητής & ο συγγραφέας είναι δύο διαφορετικά πρόσωπα. Ο συγγραφέας είναι ένα πραγματικό πρόσωπο, ενώ ο αφηγητής είναι ένα πρόσωπο του κειμένου, που υπάρχει μόνο μέσα στο πλαίσιο του πλασματικού λόγου.

Μπορούμε να διακρίνουμε δύο τύπους αφηγητή, ανάλογα με το βαθμό συμμετοχής του στα γεγονότα που αφηγείται:

A) ο αφηγητής **συμμετέχει** στα γεγονότα είτε ως πρωταγωνιστής είτε ως αυτόπτης μάρτυρας, οπότε στο κείμενο επικρατεί το πρώτο ρηματικό πρόσωπο (π.χ. ο αφηγητής σε μια αυτοβιογραφία ή σε απομνημονεύματα)

B) ο αφηγητής **δε μετέχει** καθόλου στα γεγονότα, οπότε επικρατεί συνήθως το τρίτο ρηματικό πρόσωπο (π.χ. ο ιστορικός, ο δημοσιογράφος, ο αφηγητής στο ιστορικό μυθιστόρημα)

Η ΟΠΤΙΚΗ ΓΩΝΙΑ ΣΤΗΝ ΑΦΗΓΗΣΗ

Σε μια αφήγηση δε μπορούμε να συμπεριλάβουμε όλα τα γεγονότα που συνέβησαν. Αναγκαστικά γίνεται μία επιλογή γεγονότων, όπως στην περιγραφή γίνεται επιλογή λεπτομερειών. Η επιλογή αυτή εξαρτάται από την οπτική γωνία του προσώπου που κάνει την αφήγηση, δηλ. είναι ανάλογη με τη γνώση του για τα γεγονότα (άμεση ή έμμεση), τη συναισθηματική του φόρτιση, τον τρόπο που σκέφτεται, το αποτέλεσμα που επιδιώκει κτλ.

Η οπτική γωνία της αφήγησης στη λογοτεχνία αποτελεί μια λογοτεχνική τεχνική. Ο συγγραφέας συνήθως επιλέγει μία από τις δύο δυνατότητες αφηγηματικής σκοπιάς:

A) **αφήγηση με μηδενική εστίαση**: πρόκειται για αφήγηση χωρίς συγκεκριμένη οπτική γωνία από έναν παντογνώστη αφηγητή.

B) **αφήγηση με εσωτερική εστίαση**: πρόκειται για αφήγηση από την οπτική γωνία ενός προσώπου, με περιορισμένη γνώση στα όριά του

Πολύ συχνά ο συγγραφέας αξιοποιεί στο ίδιο έργο και τις δύο δυνατότητες αφηγηματικής σκοπιάς, μεταβάλλοντας την οπτική γωνία και τον αφηγητή σε διάφορα μέρη της αφήγησης, ανάλογα με το τι θέλει να μεταδώσει κάθε φορά στον αναγνώστη.

ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟΙ ΤΡΟΠΟΙ

Ο συγγραφέας/αφηγητής επιλέγει, ανάλογα με την οπτική του γωνία, τα γεγονότα που θα αποτελέσουν το υλικό της αφήγησής του. Το υλικό αυτό μπορεί να το παρουσιάζει με δυο αφηγηματικούς τρόπους: την αφήγηση και το διάλογο. Στην αφήγηση διηγείται ο ίδιος τα γεγονότα και μεταδίδει με πλάγιο τρόπο τα λεγόμενα των ηρώων του. Στο διάλογο δίνει το λόγο στους ήρωές του, δείχνοντας έτσι τα γεγονότα να συμβαίνουν. Η εναλλαγή και ο συνδυασμός αυτών των δύο αφηγηματικών τρόπων δίνουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της κάθε αφήγησης.

ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

Βασικό στοιχείο της αφήγησης είναι ο χρόνος. Με βάση το δεδομένο ότι η αφήγηση είναι μια πράξη επικοινωνίας, στην οποία ο πομπός είναι το πρόσωπο που αφηγείται, μπορούμε να διακρίνουμε τους εξής χρόνους:

- το χρόνο του πομπού (δηλ. την εποχή κατά την οποία ζει ο πομπός και ειδικότερα τη χρονική στιγμή κατά την οποία στέλνει το μήνυμά του),
- το χρόνο του δέκτη (δηλ. την εποχή κατά την οποία ζει ο δέκτης και ιδιαίτερα τη χρονική στιγμή κατά την οποία δέχεται το μήνυμα) και
- το χρόνο των γεγονότων (δηλ. την εποχή/χρονική στιγμή) κατά την οποία διαδραματίζονται τα γεγονότα της αφήγησης).

Σε μια αφήγηση πραγματικών γεγονότων ο χρόνος του πομπού είναι πάντα μεταγενέστερος από το χρόνο των γεγονότων, δηλ. πρώτα συμβαίνουν τα γεγονότα και μετά κάποιος τα αφηγείται. Το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μπορεί να επεκτείνεται σε λίγες στιγμές/ώρες, σε μια ολόκληρη ζωή, ακόμη και σε αιώνες.

Σε μια αφήγηση πλαστών γεγονότων ο χρόνος του πομπού μπορεί να είναι και προγενέστερος από το χρόνο των γεγονότων, δηλ. ο πομπός αφηγείται γεγονότα που θα συμβούν στο μέλλον.

Οι παραπάνω χρόνοι μπορούν να θεωρηθούν εξωτερικοί/εξωκειμενικοί σε σχέση με την αφήγηση. Υπάρχουν και δύο εσωτερικοί/εσωκειμενικοί χρόνοι, ο χρόνος της ιστορίας και ο χρόνος της αφήγησης.

Χρόνο της ιστορίας ονομάζουμε το χρόνο μέσα στον οποίο εκτυλίσσονται τα γεγονότα που συνιστούν την ιστορία (story) της αφήγησης. Με το χρόνο αυτό εννοούμε τη φυσική διαδοχή των γεγονότων. Ο χρόνος της ιστορίας παρουσιάζεται στην αφήγηση με διάφορους τρόπους και έτσι προκύπτει ο

χρόνος της αφήγησης.

Ο χρόνος της αφήγησης γενικά δε συμπίπτει με το χρόνο της ιστορίας. Τα γεγονότα παρουσιάζονται στην αφήγηση με διαφορετική χρονική σειρά, διάρκεια και συχνότητα απ' ό,τι διαδραματίζονται στην ιστορία.

Αν συγκρίνουμε το χρόνο της αφήγησης με το χρόνο της ιστορίας ως προς τη χρονική σειρά, παρατηρούμε ότι, ενώ τα γεγονότα διαδέχονται το ένα το άλλο σε μια χρονική ακολουθία, ο αφηγητής συχνά παραβιάζει τη χρονική σειρά και προκύπτουν οι λεγόμενες αναχρονίες. Δηλ. άλλοτε κάνει αναδρομικές αφηγήσεις, που αναφέρονται σε γεγονότα προγενέστερα από το σημείο της ιστορίας στο οποίο βρισκόμαστε σε μια δεδομένη στιγμή και άλλοτε κάνει πρόδρομες αφηγήσεις, που αφηγούνται εκ των προτέρων γεγονότα που θα διαδραματιστούν αργότερα.

Συγκρίνοντας το χρόνο της αφήγησης με το χρόνο της ιστορίας ως προς τη διάρκεια, μπορούμε να διακρίνουμε τις εξής περιπτώσεις:

A) Ο χρόνος της αφήγησης έχει μικρότερη διάρκεια από το χρόνο της ιστορίας, όταν ο αφηγητής συμπυκνώνει το χρόνο και παρουσιάζει συνοπτικά, ακόμα και σε μια φράση, ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Έτσι επιταχύνεται ο ρυθμός της αφήγησης.

B) Ο χρόνος της αφήγησης έχει μεγαλύτερη διάρκεια από το χρόνο της ιστορίας, όταν ο αφηγητής απλώνει/παρατείνει το χρόνο και παρουσιάζει αναλυτικά, ορισμένες φορές και σε πολλές σελίδες, ένα γεγονός που διαρκεί ελάχιστες στιγμές. Έτσι επιβραδύνεται ο ρυθμός της αφήγησης. Εννοείται ότι η συμπύκνωση και το άπλωμα του χρόνου εξαρτώνται από την ιεράρχηση των γεγονότων και άρα από το σκοπό της αφήγησης. Με την παράταση της χρονικής διάρκειας ο αφηγητής εστιάζει την προσοχή του αναγνώστη σε αυτά που θεωρεί περισσότερο σημαντικά.

Γ) Ο χρόνος της αφήγησης έχει την ίδια διάρκεια με το χρόνο της ιστορίας, οπότε έχουμε τη λεγόμενη «σκηνή», που συχνά είναι διαλογική.

Ο χρόνος της αφήγησης μπορεί να διαφέρει από τον πραγματικό χρόνο ως προς τη συχνότητα. Π.χ. υπάρχει περίπτωση ένα γεγονός που συνέβη μια φορά να παρουσιάζεται στην αφήγηση περισσότερες από μια φορές. Στην περίπτωση αυτή δεν έχουμε πανομοιότυπη επανάληψη. Παρουσιάζεται επανειλημμένα το ίδιο γεγονός, αφηγημένο όμως κάθε φορά με διαφορετικό τρόπο, ύφος, προοπτική.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΦΗΓΗΣΗ

Η περιγραφή απεικονίζει με το λόγο τα βασικά γνωρίσματα ενός αντικειμένου. Το αντικείμενο αυτό παρουσιάζεται στατικά μέσα στο χώρο, ενώ ο χρόνος φαίνεται να έχει παγώσει. Αυτό συμβαίνει ακόμη και στην περίπτωση ενός κινουμένου αντικειμένου, οπότε η περιγραφή απεικονίζει το αντικείμενο που κινείται και όχι την ενέργεια της κίνησης με τα αίτια και τις συνέπειες της. Αντίθετα στην αφήγηση ένα πρόσωπο/πράγμα/ομάδα/θεσμός/ιδέα παρουσιάζεται δυναμικά καθώς ενεργεί, κινείται ή μεταβάλλεται μέσα στο χρόνο. Άρα η αφήγηση σχετίζεται με την εξέλιξη των γεγονότων και αναφέρεται στις αιτίες και τα αποτελέσματά τους. Συμπερασματικά η περιγραφή ανήκει στα στατικά στοιχεία ενός κειμένου, ενώ η αφήγηση στα δυναμικά, αφού η πρώτη μας δίνει πληροφορίες σχετικά με το «είναι» και η δεύτερη με το «γίνεσθαι» των πραγμάτων.

Η διάκριση ανάμεσα στην περιγραφή και στην αφήγηση δεν είναι απόλυτη. Πολλές φορές τα όρια συγχέονται. Π.χ. στην περιγραφή της λειτουργίας μιας μηχανής/διαδικασίας. Στην περίπτωση αυτή μολονότι έχουμε μια σειρά από πράξεις/ενέργειες, μπορούμε να μιλήσουμε για περιγραφή και όχι για αφήγηση, επειδή οι ενέργειες αυτές είναι επαναλαμβανόμενες και επομένως αποτελούν σταθερά γνωρίσματα του αντικειμένου της περιγραφής.

Η περιγραφή μέσα στην αφήγηση:

Η αφήγηση και η περιγραφή συνδέονται στενά. Μπορούν να συνυπάρχουν στο ίδιο κείμενο ή ακόμα και στην ίδια περίοδο. Όταν ο συγγραφέας παρεμβάλει μια περιγραφή σε ένα αφηγηματικό κείμενο επιδιώκει ορισμένους στόχους:

- A) να σκιαγραφήσει τα πρόσωπα, να στήσει το σκηνικό της δράσης και γενικά να φωτίσει την αφήγηση με διάφορες άμεσες/έμμεσες πληροφορίες.
- B) να πετύχει τη μετάβαση από το ένα αφηγηματικό μέρος στο άλλο.
- Γ) να προκαλέσει αγωνία και αναμονή στον αναγνώστη με την επιβράδυνση της δράσης, αφού με την περιγραφή φαίνεται ότι σταματάει ο αφηγηματικός χρόνος.
- Δ) να προσφέρει αισθητική απόλαυση στον αναγνώστη.